

Proefschrift

Liesbeth Groot Nibbelink, *Nomadic Theatre: Staging Movement and Mobility in Contemporary Performance*

ISBN 978-94-6103-042-9

Verdediging 15 april, Universiteit Utrecht

EINDELIJK WOORDEN OM OVER HEDENDAAGS THEATER TE SPREKEN

DOOR CECILE BROMMER

‘Olifantenpaadjes’ heten ze; het soort paadjes dat ontstaat waar mensen de kortste weg kiezen en afwijken van het geplaveide pad. Met een reeks foto’s van dergelijke paadjes illustreerde Liesbeth Groot Nibbelink op 15 april de lezing *Deterritori-wat?, Nomadisch theater voor beginners*, een korte introductie op haar promotieonderzoek, dat ze uitvoerde onder begeleiding van promotor Maaïke Bleeker en copromotor Nanna Verhoeff.

De tongbreker ‘deterritorialisatie’, waarop dit onderzoek sterk leunt, heeft betrekking op het gebruik van ruimte in het theater. In een klassieke theatersituatie bevinden de toeschouwers zich op de tribune en de toneelspelers op het podium. Ieder bezet zijn eigen ‘territorium’. Nu worden er de laatste decennia steeds meer voorstellingen gemaakt die deze domeinen in beweging zetten. Toeschouwers verlaten hun vaste positie (‘deterritorialisatie’) omdat de voorstelling zich tijdens een wandeling afspeelt, of op een mobiele telefoon of iPod, in een bus, aan een tafel of in een spelruimte. De performer is vaak als gids of alleen als stem aanwezig, of kijkt toe terwijl juist ‘de toeschouwer’ speelt. Toeschouwers en performers bezetten (tijdelijk) nieuwe gebieden die daardoor ook zelf van karakter veranderen (‘reterritorialisatie’).

Gezeten tussen zeven- tot zeventigjarige, met name familieleden van de promovenda, begin ik iets te snappen van de commotie rond het nieuwe concept ‘nomadisch theater’ dat Liesbeth Groot Nibbelink ontwierp. Ze vond woorden

voor het soort theater waarvan het nu wemelt, maar waarover we tot nu toe alleen konden spreken in negatieve zin: ‘Het is níet ...’ of ‘het is niet meer ...’ Die we daarom ‘post-...’ noemden; ‘postmodern’ en daarna ‘postdramatisch’. Of die we aanduidden met de omstrede, want feitelijk pleonastische term ‘ervaringstheater’. Theater waarop de termen ‘podium’, ‘publiek’ of ‘toneel-speler’ in ieder geval niet meer van toepassing zijn.

Een week eerder was Liesbeth Groot Nibbelink een van mijn gasten in het debat op de Universiteit Utrecht over ‘de nieuwe dramaturgie’ die zou ontstaan nu steeds meer makers met nieuwe technologie werken, zoals games, hologrammen of 3D-brillen. In elk geval, verhelderde zij, gaat het niet om die nieuwe technologieën, en is een sluitend dramaturgisch model voor het werken ermee ondenkbaar. Het gaat om de veranderingen die plaatsvinden in de wetten, codes en regels doordat ‘het podium’ en de toeschouwer in beweging zijn. En hoe de makers met hun gebruik van die andere middelen en het betreden van territoria buiten het theater (onze denkbeelden over) die ruimtes besmetten en beïnvloeden.

In de statige Senaatszaal van het Academiegebouw verdedigt de promovenda haar ideeën voor een commissie van ‘hooggeleerde’ en ‘zeer geleerde’ opponenten. Het spel van vraag en antwoord wordt op hoog filosofisch niveau gevoerd. Een mooi voorbeeld dat ter sprake komt is de aangrijpende voorstelling

Niemandland van Dries Verhoeven: een niet-blanke performer nodigt een toeschouwer uit om hem te volgen op een wandeling door een ‘gekleurde’ wijk. Via een koptelefoon wordt het verhaal verteld van een immigrant, dat het verhaal van de performer zou kunnen zijn. De speelse omgang met rolverdeling en ruimte in deze context dwingt de toeschouwer na te denken over maatschappelijke grenzen en het eigen perspectief. Theatersmakers als Dries Verhoeven, Katja Heitmann en Rimini Protokoll creëren zo betekenisvolle ervaringen rond fenomenen als immigratie, status, eigenaarschap en intimiteit die niet alleen theaterbezoekers maar ook voorbijgangers raken, en die publieke ruimtes aantasten. Met het concept ‘nomadisch theater’ kunnen we over die aantasting van de ruimte spreken.

De term ‘nomadisch’ leende Groot Nibbelink van de onder theaterwetenschappers populaire filosoof Gilles Deleuze. Van hem heeft zij ook de termen de- en reterritorialisatie. Maar de promovenda grabbelt ook vrijelijk uit *urban theory*, mediatheorie, cartografie, architectuur- en speltheorie. Dit denkraam typeert haar studie: het nomadisch theater is nadrukkelijk een filosofisch concept, en geen genreaanduiding. Het nomadische is een zienswijze, een analysemethode, een blik waarmee naar theater gekeken kan worden, namelijk vanuit het concept ruimte, in alle mogelijke betekenissen: mentale ruimte, fysieke ruimte, historische ruimte, locale ruimte. Ze wijst ons op manieren waarop theatermakers de (publieke, digitale, intieme, verbeeldings-) ruimte kunnen betreden, karakter geven en weer verlaten. En daarmee blijvende indrukken achterlaten.

Met haar proefschrift, waarmee zij cum laude promoveerde, geeft Groot Nibbelink theatermakers en -wetenschappers woorden om de flexibele relaties tussen performers, toeschouwers en ruimtes te duiden in mobiliserende theatervormen. Door de verhevigde subjectiviteit van dit soort theaterervaringen leek elke theatievorming onmogelijk. Vanaf nu scharen we dit soort voorstellingen onder ‘nomadisch theater’ en dan weten we allemaal wat we bedoelen.